

La introducció dels llobins a Girona

Vaig conèixer els **llobins**, dits també **tramussos**, quan de nen anava a jugar als jardins de la devesa, a l'entrada dels quals unes velletes amb cistells, i a vegades amb una senzilla parada, ens els oferien en racions que valien cinc o deu cèntims, al costat dels cacauets, xufles, bastonets de regalícia, pega dolça i avellanes torrades. Quins temps aquells que amb deu cèntims menjàvem cacauets tota la tarda! Aquests fruits lenticulars i groguencs anomenats llobins no van pas ser mai del meu gust ni ho són ara, i penso que no tenen gaire acceptació, ja que avui o sabria pas on anar per comprar-ne. Remarquem que aleshores la moda de les «pipes» encara no havia arribat.

Per una inscripció que hi havia en un sepulcre de l'església del Convent de Sant Francesc, que ocupava la major part de l'espai comprès entre el Carrer Nou, la Plaça del Gra yAVINGUDA de Sant Francesc, sabem que «a l'any 1328 el senyor Arnau Rafart, en la tomba present soterrat aportà de la ciutat de Nàpols los lopins primerament en aquest bisbat de la qual cosa s'ha seguit gran profit a tota la comunitat. Requiescat in pace ejus anima per saecula cuncta. Amen. Fo dels lupins la sement V migeres solament».

Aquesta inscripció la va poder copiar el P. Villanueva abans de la desamortització, i diu que l'esmentat Arnau Rafart vivia encara el 1334 i que anava i venia de Nàpols per raó del comerç que practicava. Si ací, com he dit, em sembla una mercaderia poc estimada, a Nàpols si que ho és i es menja. Recordo que per l'abril de l'any 1973 en ocasió del IX Congrés d'Història de la Corona d'Aragó que es tingué en aquella ciutat, em cridà l'atenció veure pels carrers de la part més humil de la capital carrets amb parada d'aquests menjars i d'altres que fan la delícia dels petits.

La mitgera és una mesura per grans que equivalia a dues quarteres i comprenia vuit o dotze quarterons. La quartera de blat ja sabem que pesa 60 kgs., de manera que podem pensar en uns sis-cents kilos la sement que va portar aquest Arnau Rafart, a qui Villanueva anomena **público bienhechor**. La comunitat també se'n sentia joiosa. A València hi era molt coneguda ja que Eiximenis en el seu tractat del «Regiment de la cosa pública» en parlar de les especials bel·leses de la ciutat diu que «abunda en diversitat de grans» entre els quals esmenta els **tramussos** i l'**arròs** dins dels vint-i-un que enumera.

També ho era a Castella en els segles XIII i XIV ja que s'ha fet famós aquell exempli o conte que relata l'Infant D. Juan Manuel en «El conde Lucanor» o «Libro de Patronio» que porta per títol «De lo que contesció a un home que por pobreza et mengua de otra vianda comia atarmuces» aquell home que era de gran posició i que havent-la perduda tota i no tenint res per menjar, es va poder fer amb una «escudilla de atarmuces» i que a mida que alivia la fam «comenzó a llorar fuertemente... y comiéndolos estaba llorando y echaba las cáscaras dellos en pos de sí; y estando en

este pesar y en esta cuita, sintió que estaba otro hombre en pos de él y volvió la cabeza y vio un hombre que estaba comiendo de las cáscaras que él desechaba», i en demanar-li perquè feia això, li va contestar que encara havia estat més ric que no pas ell i que havia arribat a tanta misèria i a tanta fam que se sentia joïós de poder menjar les cloves que el primer deixava, i «quando esto vió el que comia los altarmuces, conortose, pues entendia que otro habia más pobre que no él, y que habia menos razón porque lo debía ser; con este conorte esforzóse, y ayudóle Dios, y buscó manera como salir de aquella pobreza, y salió de ella y en adelante vivió muy bien».

En aquest relat s'inspirà Calderón de la Barca per a compondre aquella tan coneguda dècima que llegim a la comèdia **La vida es sueño** i que diu així:

Cuentan de un sabio que un día
tan pobre y misero estaba,
que sólo se sustentaba
con las hierbas que cogía.
¿Habrà otro (entre sí decía)
más pobre y triste que yo?
Y cuando el rostro volvió
halló la respuesta, viendo
que iba otro sabio cogiendo
las hojas que él arrojó.

La literatura catalana també es beneficià d'aquesta influència oriental i si bé no tenim exempli com el que conta l'infant Don Juan Manuel, n'hi ha prou amb mencionar el **Llibre de les bèsties** dintre del **Llibre de meravelles** de Ramon Llull, que palesa aquesta ascendència oriental ja que s'inspirà en el **Kalila i Dimna** que havia conegut una notable difusió en àrab, llengua que coneixia bé Ramon Llull.

I heus ací un breu comentari que ens ha suggerit, a través d'aquest petit moment de la història de Girona amb la introducció i cultiu dels tramussos a la ciutat, tot fent a la vegada un més breu recorregut pel camp de la literatura.

Lluís Batlle i Prats

A LA RECERCA D'UN JACIMENT

Animat pels meus amics de l'Associació Arqueològica de Girona, va ésser possible que anés a la recerca de nous jaciments paleolítics. Després de marcar-me una àrea prop de Girona de manera que pogués anar i tornar amb facilitat, vaig escollir la vall del Ter, des de les altures de Talalà passant per «El Puig d'En Roca» sobre Girona, Puig de les anyes, Montaspre, Costa Roja i fins i tot la muntanya de Sant Julià. Salvant tots els jaciments tan coneguts per a nosaltres que reuneixen aquests indrets, i situant-me en els punts relativament enlairats tot mirant de cara a Migdia, vaig fer diverses sortides que van resultar infructuoses o pràcticament nul·les.

No vaig pas desanimar-me, doncs, tal com m'havia dit el meu amic Eudald Carbonell, aques-

ta zona devia ésser molt rica amb animals de totes les espècies durant l'època prehistòrica, ja que es troba en uns dels passos obligats per a les emigracions que van des de l'Empordà fins a La Selva, a través del Congost, donant-me peu per a pensar que aquests indrets havien d'ésser més poblats. Al quart dia de recerca, amb un sol que apretava cap a les dotze del migdia, vaig trobar quatre peces inconfusibles: un «chopping-tool», dos «choppers» i un esclat, indicis quasi segurs, d'un altre possible jaciment.

Recordo exactament com va anar. Aquell dia, com he dit abans, feia una calor d'espant, cosa anormal per a l'època de l'any, ja que era l'hivern. Era un d'aquells dies en què la gent sol dir que ja ha arribat la primavera, malgrat que molts recorden haver vist nevar per l'abril. Com és habitual en mi, vaig agafar el cotxe empenent el camí de la N. II en direcció a França i havent travessat el Ter després de veure que la Devesa en aquest temps és més morta del que està, surt majestuós i com si del casc d'un vaixell es tractés, el Puig d'En Roca III —com l'anomena l'Associació Arqueològica de Girona—, muntanya calcària numulítica a la qual s'hi ha «redescobert» un important jaciment paleolític de la indústria de còdols tallats, aportant gran quantitat de peces de molta qualitat. És curiós aquest puig ja que si un dia algú vol delectar-se amb la millor vista que es pugui imaginar de la Girona antiga, cal que hi pugui. Pot ésser que els francesos fossin els primers en saber-ho, ja que durant el darrer setge de la ciutat aquests emplaçaren un observatori i una bateria per a poder bombardejar el barri de Sant Pere.

Parat en el semàfor de Sant Ponç em ve a l'acudit de que l'Ajuntament pogués fer-hi algun dia un mirador al cim d'aquesta penya.

Entro a l'autovia de Sarrià, un cartell m'indica que estic en un tram de «velocidad controlada por radar». Un xicot em va dir que això era una enganyifa. Tot plegat el cotxe trontolla i sembla que s'hagi de desconjuntar. Penso amb picardia si «Obras Públicas» té quelcom a veure amb els fabricants de cotxes.

Ja diviso el Puig d'En Banyes dins el terme de Sant Julià i en ell un altre jaciment, «Pedra Dreta», nom degut a que antigament s'hi trobava en aquest paratge un menhir. Estació prewurmiana prop del Cau de les Goges i al rec de la Garriga ben coneguda per a tots nosaltres pels treballs que aquesta Associació ha dut a terme.

Entro a l'hostal que hi ha allà a prop i mentre estic fent un tragueig penso amb aquella llegenda que havia llegit temps ençà que deia que «hi havia una balma poc profunda d'aigua neta formada per les aigües del rec de la Garriga que en eiximplar-se en un clotada voltada de garrigals, al capvespre les goges rentaven llurs robes que després les posarien a secar esteses damunt de les garrigues. Si algun mortal hagués pogut fer-se tan sols amb una peça, aquest s'hauria convertit en una de les persones més riques del món.

Alguns ho havien intentat, però aviat hagueren de fugir empaitats per una misteriosa pluja de pedres i befats per les goges que rien a boca plena. Una vegada però, un ardit fadri aconseguí prendre una de les peces de roba a un dissortat. Ni mai que ho hagués fet! Al crit de lladres!, les goges l'atraparen i el llançaren a la balma, la

qual, en un conjur màgic, es transformà en un gorg sense fons on s'ofegà el malaurat».

Sortint de l'hostal em poso a contemplar el Ter, ben conegut també pel seu color marró tirant a xocolata i amb un aroma putrefacte que fins i tot arriba quasi a marejar. M'entra una ràbia tan forta que, apretant els llavis entro al cotxe i marxo disparat.

Quan he fet prop de dos quilòmetres, i al començament de la Costa Roja trenco a la dreta per un baixant que està vorejat de moreres pel costat esquerre —antic camí real a França— passant per davant de la roca església de Sant Julià de Ramis fet de rajols amb una estructura senzilla i que fou inaugurada l'any 1943, dedicada a aquest sant.

Aparco el cotxe a la plaça que hi ha prop de l'església on es troba l'Ajuntament amb una font d'aigua picant i seients a cada costat a l'ombra d'acàcies i d'arços. Tot el conjunt té un caire gairebé romàntic de principis de segle, malgrat que la font porti data d'octubre del 1948.

Em canvio les sabates per les botes de muntanya i començo l'ascensió per la vessant que dona a Migdia tot havent agafat el meu piquet. Deu minuts, vint minuts i res, estaré a poca alçada? Miro la vall i calculo que dec estar a uns quinze metres de la primera terrassa del Ter. Això em fa decidir que he de pujar més enlaire, almenys uns vint metres més i així trobar-me al mateix nivell dels altres jaciments abans esmentats.

No trobo terrassa de cap mena, tan sols argiles i de tant en tant alguna penya pissarrosa amb vetes de quars. El paisatge esdevé tètric i gairebé lunar. En contemplar-lo m'entra una fredor per l'espatlla a pesar de que estic suant. Tot està cremat, no hi ha vida de cap mena i m'envaeix una tristor només de pensar el que podia haver estat, tan verd amb els seus pins, suros, alzines i brucs. He comprovat que els suros són molt resistents al foc, que tornen a brotar malgrat que els entesos diguin que mai més no tornen a ésser els mateixos. Mentre estic mirant un d'aquests suros quasi calcinat, veig que al capdamunt del cim hi té uns brotets verds molt tendres però a baix, a la soca quelcom per mi més important i que m'omple de gran alegria, un «chopping-tool» preciós i inconfusible tallat sobre un còdol probablement del Ter.

Des d'aquest moment, dos, tres i quatre peces quasi en renglera de forma ascendent.

Entusiasmat per la trobada, sense adonar-me'n he quedat negre com un carboner, però un carboner satisfet.

No hi ha dubte que he descobert un nou jaciment, malgrat que per la forma tan dispersada en què he trobat les peces, sembli que jo no esti guí damunt d'ell. Caldrà tornar-hi un altre dia —com així vaig fer— per a confirmar-ho; de moment em dono per molt content.

Cerco un lloc en el que pugui asseure'm, encenc un cigarret i em delecto mirant aquesta vall que tinc a sota. Penso amb els possibles pobladors, establerts en aquest punt —tan estratègic per a caçar tota mena d'animals— contemplant també la vall, una vall molt diferent, sense indústries contaminants, verda, sense boscos cremats i un Ter blavíssim ple de peixos.

Tornant cap a Girona i mentre estic contem-

plant l'estació prehistòrica de «Sobre Pedret» a la muntanya de Montjuïc, cerco un nom per al nou jaciment —ja que em correspon com a descobridor que he estat— i crec que ja el tinc; «Costa Roja», sí, es dirà «Costa Roja».

Avui dia tenim recopilades més de cent peces les quals es troben esperant per al seu estudi.

El jaciment està situat a dalt de la muntanya de Sant Julià de Ramis a uns cent cinquanta metres de la N-II distribuït en un replà de dos-cents cinquanta metres quadrats entre la «Costa Roja» i el castell, a una alçada d'uns cent metres per damunt de la primera terrassa del Ter.

S. Serra

La restauració de la farmàcia antiga de l'Hospital de Santa Caterina

L'oficina de farmàcia és una dependència molt important, dins els diversos serveis de l'Hospital, els orígens del qual es remunten als històrics hospitals de l'Alta i Baixa Edat Medieval: l'Hospital de Massells i Leprosos del barri de Pedret i el dels Capellans de la plaça de Santa Llúcia; aquest últim, segons el Dr. Marquès, fou tancat a finals de l'Edat Mitja, per manca de mitjans econòmics, essent substituït per un edifici noble que fou construït en el baluard de Sant Francesc, prop del riu Onyar a extramurs de la Ciutat, i que per raons estratègiques, s'enderrocà el 1654.

El Sr. Batlle i Prats, diu en un article de la «Revista Girona», que per les notes de l'Arxiu Municipal, sembla deduir-se que un segle abans d'edificar-se l'actual hospital, existia un tan magnífic que mereixé els elogis de l'escriptor P. Roig i Jalpí:

«Que era un dels més bells i formosos d'Espanya».

En un altre aparat, el Sr. Batlle dona compte d'una nota en la que es confirma l'existència d'una botiga de farmàcia a l'Hospital, així com de l'aprovació al 1571, pels jurats de la ciutat, d'una plaça d'aprenent per Joan Subirà, que es posà a les ordres de l'apotecari Sr. Moner.

No hi ha dubte, doncs, que la farmàcia de l'hospital anterior data de l'últim terç del segle XVI i que l'actual hem de considerar-la la continuació d'aquesta anterior.

Per substituir l'hospital enderrocat, els Jurats i capítol de la ciutat, decidiren construir l'actual de Santa Caterina, en el barri del Mercadal, prop del convent de Santa Clara, avui desaparegut. La primera pedra del mateix, fou posada al 1666 i començà a funcionar a l'any d'iniciar-se les obres, per tant, cal pensar que l'oficina de farmàcia, fou emplaçada en algun lloc d'aquestes primeres dependències.

La nova fàbrica de l'Hospital, fou el resultat d'una feliç realització, una eficiència digna de l'època, la qual podem admirar en l'actualitat en la seva noble façana, el pati grandiosos i la magnífica escalinata que porta a l'entrada de l'ala posterior de l'edifici. En aquest marc incomparable, a finals del segle XVII quedaria definitivament instal·lada la farmàcia antiga, en el lloc en que està situada en l'actualitat. El Sr. Pla Dalmau, en un article de la «Revista de Girona», ha parlat llargament de l'esmentada farmàcia, però no se-

rà endebades recordar que l'oficina de la farmàcia antiga, està situada en una sala rectangular àmplia i de proporcions adients a la importància de la seva tasca dintre dels serveis hospitalaris. Vestida amb un mobiliari apropiat d'armaris, taulell i prestatgeries que contenen una magnífica col·lecció de 363 pots de ceràmica del país, blanca amb motius florals blaus i retolats, que donen prestància i dignitat al local.

Es important la col·lecció de llibres de l'especialitat que dona fe de l'època en que la farmàcia fou inaugurada. A més a més, hi ha una col·lecció de balances, morters, espàtules i altres útils propis de la professió, com una vitrina contenint un cordialé de gran interès, i per últim cal remarcar les pintures del sostre i el terç superior de les parets, d'aquest conjunt caldrà que en parlin els especialistes en aquestes matèries.

Fa uns anys i per motius de seguretat, fou tancada l'entrada de l'oficina d'aquesta farmàcia antiga, obrint-se una porta en una altra façana, a fi de poder atendre degudament a les persones que necessitaven les atencions pròpies del servei, que continua funcionant normalment en l'interior de l'edifici. Aquesta mesura comportava la manca d'aire renovat en el local i per tant que el grau d'humitat existent s'incrementés de tal manera que les fustes de les lleixes que sostenien els pots, es podriessin i posessin en perill el material, podent-se produir una trencadissa. El Dr. Carrera, la monja encarregada de la farmàcia, Sor Mercedes, i jo mateix, estàvem preocupats per la sort que podia córrer la col·lecció, així com l'acció de la humitat sobre les pintures de les parets, que demanaven una ràpida solució al greu problema. Per altra banda feia molt de temps que tenia la idea de fer la catalogació i Inventari de tot el patrimoni de la farmàcia antiga i vaig decidir portar a terme aquesta tasca tan interessant. Al juny del 1980, amb la col·laboració de Conxita Roca, de l'Associació Arqueològica i assessorats pel Servei d'Arqueologia de la Diputació, fonamentalment per la Srta. Aurora Martín, i comptant amb el vist i plau del aleshores administrador de l'Hospital Sr. Pere Ribes i més tard substituït per la Srta. Carme Batlle, s'inicià amb la medicació, neteja i fotografia de cada un dels pots i la corresponent fitxa. En aquest moment es cregué oportú començar la deguda restauració de l'oficina antiga; aleshores vaig aprofitar una reunió a la Sala d'Actes de la Diputació, amb motiu de la presentació d'un llibre editat per l'Associació Arqueològica, de l'amic Riuró, per parlar amb el President de la Corporació Sr. Calzada, i exposar-li la situació de la farmàcia; aquest, comprenent la importància i la necessitat de portar a terme l'esmentada restauració oferí una quantitat per començar les obres immediatament.

El cap dels serveis de restauració de la Diputació, arquitecte Dr. Joan Ribot, fent honor a l'enorme interès que sent pel nostre patrimoni, posà en marxa l'equip de que disposa, i d'inmediat veieren l'estat en que estaven les parets i prestatges i feren el pla de restauració. Nosaltres, iniciàrem l'embalatge de tot el material, tasca que portà a terme Conxita Roca, portant al lloc adient i tot esperant continuar en el seu dia la tasca començada. A més a més de tota la botelleria i útils d'aram i eines de cirurgia que hi ha, tant